

2. Манакин В. Сопоставительная лексикология. Киев, 2004. 327 с.

3. Міхалевіч А., Мордас Н. Міжмоўная аманімія як праблема сучаснай лексікаграфіі. *Усходнеславянскія мовы ў сучаснай лексікаграфіі* : зб. навук. арт. Мінск, 2015. С. 79–81.

4. Словник української мови: в 11 т. / гол. ред. І. Білодід; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua>.

5. Словник української мови: у 20 т. / гол. наук. ред. В. Русанівський; НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд. Київ: Наук. думка, 2010–2018. Т. 1–9. URL: <https://sum20ua.com>.

6. Глумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. (6 кн.) / гал. рэд. К. Атраховіч (К. Крапіва); АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. Мінск: БелСЭ, 1977–1984. URL: <https://www.skarnik.by>.

7. Федорчук Е. Межъязыковая омонимия и паронимия в близкородственных языках (на материале русского и украинского языков): дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2001. 256 с.

8. Хуцишвили С. Славянские межъязыковые омонимы: дис. ... канд. филол. наук. Тбилиси: Тбилисский гос. ун-т им. И. Джавахишвили, 2010. 169 с.

9. Щербина Д. Повні українсько-білоруські міжмовні омоніми. *Філологіка / Philologica* : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2020. Вип. 21. С. 97–112.

10. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы / рэд. В. Мартынаў, Г. Цыхун; АН БССР, НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства ім. Я. Коласа. Мінск: Навука і тэхніка, Беларуская навука, 1978–2017. Т. 1–14.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-073-5-1-20>

УКРАЇНСЬКА НАУКОВА МОВА: НА ШЛЯХУ ДО «СУСПІЛЬСТВА ЗНАЇ»

Ярова А. Г.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки іноземних громадян
Сумського державного університету
м. Суми, Україна*

«Суспільство знань» ante portas – констатують сучасні дослідники й обмірковують численні виклики нової економічної, соціокультурної

моделі, що стрімко підважує традиційний індустріальний уклад. Науку і знання проголошують головним чинником поступу прийдешнього суспільства. Економісти, соціологи вибудовують прогнози щодо переваг і ризиків життя у світі, де знання стають найважливішим джерелом збільшення вартості і де підвищення продуктивності можливе при незначних затратах праці [2, с. 112–113].

Значні інвестиції в наукові дослідження передбачувано спричиняють ще інтенсивніше зростання нового знання, яке потребуватиме свого мовного втілення, тобто добре розробленої наукової мови та термінологічних систем. Для того, щоб це знання стало інструментом прийняття рішень, люди мають засвоїти його, що вимагає пошуку досконаліших комунікативних стратегій.

Відповідно сучасна лінгвістика не може не реагувати на суспільні зміни, а тому переорієнтовує зусилля мовознавців на розв'язання як структурних завдань, так і на пошук ефективних комунікативних стратегій і тактик, що стають базовим модулем нового суспільства. Національні наукові мови стоять на порозі чергового етапу свого розвитку. Їхнє майбутнє в новій соціокультурній, економічній моделі значною мірою залежить від того, наскільки ефективною є і буде політика мовного планування. Стійкість стандартизованих галузевих терміно-систем, добре розроблені принципи термінотворення і механізми засвоєння термінів, синтаксична й граматична довершеність забезпечать успішне функціонування національних наукових мов у форматі «суспільства знань».

Протягом останніх трьох десятиліть українська наукова мова активно розвивається і перебуває на піднесенні. Та попри це є низка відкритих питань, що вимагають негайного розв'язання. Частина з них є наслідком колоніального минулого українців.

В історії становлення української наукової мови вирізняють такі етапи:

1) доба Київської Русі (перекладна книжна література, рукописні словники);

2) перша половина – середина XVII ст. (друковані словники Лаврентія Зизанія, Памви Беринди, Єпіфанія Славинецького та Арсенія Корецького-Сатановського; 3) друга половина XIX ст. (І. Верхратський, І. Франко,

Б. Грінченко, М. Грушевський); 4) перша третина XX ст. (унормування наукових термінів різних галузей знань на наукових засадах і створення на цьому ґрунті національної термінології, науково-теоретичні праці з лексикографічних і термінознавчих проблем); 5) 30–50 рр.

XX ст. (нищення української наукової термінології під гаслом боротьби з «націоналістичними проявами»; 6) 60–90 рр. XX ст. (певне відродження української термінології і подальша корекція національної терміносистеми шляхом наближення до російської термінології); 7) період незалежної Української держави (відродження і розвиток національної наукової мови).

Політика русифікації виявляла себе в забороні національної самобутньої лексики, синтаксичних конструкцій, граматичних форм, правописних і орфографічних норм, натомість пропагуючи інші, ближчі до російських чи перенесених із російської. До цього часу наслідки русифікації української мови не подолані. Зауважимо, що Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», що набув чинності у 2019 році, називає стратегічним пріоритетом «подолання спричинених багатовіковою асиміляційною політикою колонізаторів та окупантів деформацій національного мовно-культурного і мовно-інформаційного простору» [1, с. 3].

Національна комісія зі стандартів державної мови, запроваджена цим законом, констатує, що професійні мови у межах мови української були відображенням тоталітарних практик. Володимир Моргунов, заступник голови комісії, коментуючи на пресконференції особливості юридичних текстів, зауважує, що часто вони написані за пострадянськими лекалами, де не лише громадянин, а й сама держава втрачає свою суб'єктність. Відповідно ця ситуація вимагає стандартування.

Отож серед перших у черзі на стандартування стоять пасивні синтаксичні конструкції. Для них характерно, що іменник чи займенник у формі орудного відмінка позначає активного виконавця дії, а об'єкт дії подано іменником у називному відмінку, тобто виконавець дії стає додатком, об'єкт дії – підметом.

Нагального розв'язання потребує і проблема активних дієприкметників теперішнього часу. Ці дієслівні форми часто входять у структуру мовних одиниць на позначення наукових понять, хоч і не властиві граматичній будові української мови.

Актуальності не втрачає і питання, як ставитися до термінологічних запозичень, які в останні два – три десятиріччя стали надмірними.

Підсумовуючи, зауважимо, що для українських термінознавства і термінографії нагальними залишаються такі завдання: 1) чітка концепція термінологічного планування, 2) усунення наслідків русифікації української наукової мови, 3) упорядкування галузевих терміносистем, 4) створення нових термінологічних одномовних і багатомовних словників, 5) подальший розвиток мережевої термінографії, 6) пошук

нових можливостей для поширення знань з актуальних питань сучасного українського термінознавства.

Література:

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»: чинне законодавство зі змінами та допов. станом 25 січня 2021 року. Київ, 2021. 60 с.
2. Кюблер Ханс-Дітер. Міфи про суспільство знань. Київ, 2010. 264 с.
3. Селігей Пилип. Світло і тіні наукового стилю: монографія / НАН України. Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.
4. Туровська Л. Українська термінографія: виклики сьогодення // *IX Міжнародний конгрес україністів. Мовознавство. Збірник наукових статей (До 100-річчя Національної академії наук України)* / [голов. ред. Г. Скрипник]: НАН України, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. – Київ, 2018. 716 с.
5. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду: док. і матеріали / Упоряд.: Л. Масенко та ін. Київ, 2005. 399 с.